

LIETUVOS KARIUOMENĖS TRANSFORMACIJOS SIEKIANT NARYSTĖS NATO (1994–2004 M.)

Prof. dr. Audronė Petrauskaitė
Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

DOI: <https://doi.org/10.47459/ka.2021.36.6>

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjama Lietuvos kariuomenės raida nuo 1994 iki 2004 m., t. y. Lietuvos pasirengimo narystei Šiaurės Atlanto gynybiniame aljanse laikotarpiu. 1994–2004 m. Lietuvos krašto apsaugos sistema ir Lietuvos kariuomenė siekė užtikrinti valstybės gynybą, todėl turėjo įgyvendinti du labai sudėtingus uždavinius – kurti ir plėtoti nacionalines karines pajėgas ir kartu parengti jas narystei NATO. Šie uždaviniai buvo grindžiami dviem skirtingomis paradigmomis – modernios ir postmodernios kariuomenės, kas lėmė staigias Lietuvos kariuomenės transformacijas ir jų vertinimo prieštaringumą. Tačiau, nors buvo daugybė sunkumų ir sudėtinga situacija šalyje, Lietuvos kariuomenė per dešimt metų sugebėjo sukurti valstybės karinius pajėgumus, kurie atitiko NATO partnerėms keliamus reikalavimus, ir kartu įvykdė jai išskeltą prioritetinę Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo ir gynybos politikos užduotį – Lietuva tapo Šiaurės Atlanto aljanso nare.

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos nacionalinis saugumas, Lietuvos gynybos strategija, Lietuvos kariuomenė, NATO, postmodernios kariuomenės paradigma, Lietuvos kariuomenės transformacijos.

IŽANGA

Šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės istorija apima vos kelis dešimtmečius, tačiau ši gana trumpą, palyginti su visa jos istorija, raidos laikotarpį galima būtų suskirstyti į kelis periodus. Lietuvos kariuomenės tyrėjai neturi vienos nuomonės dėl šio laikotarpio periodizacijos.

Kai kurie, pavyzdžiui, ats. plk. Jurgis Norgėla, šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės istoriją iš esmės skirsto į du laikotarpius, kurių pirmasis

yra kariuomenės atkūrimo etapas (1988 m. – 2002 m. pab.), o antrasis – LR krašto apsaugos sistemos plėtros etapas (nuo 2003 m., t. y. kai Lietuvos Respublikos Valstybės Taryba patvirtino naują planuojamą 2008 m. principinę kariuomenės struktūrą, atsižvelgdama į strateginius valstybės tikslus)¹.

Kiti tyrėjai (Jūratė Novagrockienė², Vytautas Jokūbauskas, Jonas Vaičenonis, Vygantas Vareikis, Hektoras Vitkus³) šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės periodizaciją sieja su šalies gynybos doktrinos kaita ir saugumo sampratos paradigma, todėl nurodo XX a. paskutinio dešimtmečio vidurį kaip karinių pajėgų kūrimo etapo pabaigą, o tolesnę krašto apsaugos sistemos raidą sieja su naryste Šiaurės Atlanto gynybiniame aljanse ir kolektyvinės gynybos strategijos dominavimu šalies gynybos doktrinoje.

Ši požiūrį patvirtina ir buvusi krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė, kurios nuomone, pirmasis (atkūrimo) krašto apsaugos sistemos raidos etapas buvo, kai „kūrėme kariuomenę ir gintis planavome vieni vieni su didesne struktūra Lietuvos teritorijoje, o antrasis – kai įstoję į NATO perėjome į kitą kryptį, kuomet nusprendėme plėtoti savo pajėgas tiek, kiek mums reikia dalyvaujant NATO tarptautinėse operacijose, o savo krašto gynybai pakankamai dėmesio neskyrėme“⁴.

Dr. Gintautas Surgailis⁵ ir ats. plk. Jonas Gečas⁶ kaip Lietuvos atkūrimo etapo pabaigą įvardija 1993 m. rugpjūčio 31 d., kai iš Lietuvos teritorijos buvo išvesta Rusijos kariuomenė ir iš esmės sukurta krašto apsaugos sistema (KAS): Krašto apsaugos ministerija (KAM), Lietuvos kariuomenė (LK), pradėtas vykdyti šaukimas į būtinąją karo tarnybą, įkurta Lietuvos karo akademija (LKA).

¹ J. Norgėla, Lietuvos stojimas į NATO ir profesionalioji kariuomenė, *Profesionalioji kariuomenė: Vakarų šalių patirtis ir Lietuvos perspektyvos*, Vilnius, 2005, p. 49–55.

² J. Novagrockienė, Kariuomenės transformacija XXI amžiuje. Lietuvos atvejis, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*. 2004. Vilnius, 2005, p. 198.

³ V. Jokūbauskas, J. Vaičenonis, V. Vareikis, H. Vitkus, *Valia priešintis: paramilitarizmas ir Lietuvos karinio saugumo problemos*. Klaipėda, 2015, p.159–163.

⁴ U. Naujokaitytė, Krašto apsaugos ministrės R. Juknevičienės metinis pranešimas, *Krašto apsauga*, 2012, Nr. 3, p. 26.

⁵ Gintautas Surgailis, *Lietuvos kariuomenė 1918–1998*. Vilnius, 1998.

⁶ J. Gečas, Lietuvos kariuomenės atkūrimas 1990–1992 metais, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2005, p. 11–22.

Atkurtos Lietuvos kariuomenės istorijos periodizacija ir ateityje bus mokslinių diskusijų objektas. Neginčytina tai, kad per pirmuosius ketvečius atkurtos nepriklausomos Lietuvos Respublikos metus (t. y. 1990–1993 m.) buvo padėti KAS pagrindai ir baigti esminiai karinių pajėgų kūrimo darbai: sukurta KAS vadovavimo ir LK organizacinė struktūra, suformuoti koviniai daliniai, įkurta Karo mokykla. Pradėjus kurti kariuomenę nuo *gradu nulla*, per šiuos metus buvo atliktas neįtikėtinais didelis, tiesiog milžiniškas, darbas, tačiau Lietuvos kariuomenės kūrimo procesas vis dėlto nesibaigė vien esminių karinių struktūrų sukūrimu. Karinių pajėgų formavimo ir vystymo procesas tęsėsi visą pirmąjį atkurtos Lietuvos Respublikos dešimtmetį (t. y. iki XXI a. pr.), kadangi būtent tuo laikotarpiu formavosi krašto apsaugos ir gynybos politikos pagrindai, šalies saugumo ir gynybos koncepcija, kariuomenės misijos, jos veiklos, tikslų ir uždavinių samprata, organizacinė struktūra, personalo komplektavimo ir jo kompetencijų modelis, organizacinė kultūra ir tradicijos.

Atsižvelgiant į tai, kad struktūriniai kariuomenės pokyčiai yra tiesiogiai susiję su šalies gynybos koncepcija ir jos pokyčiais, šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės istoriją galima būtų suskirstyti į šiuos tris etapus:

- Pirmasis – Lietuvos kariuomenės atkūrimo laikotarpis, prasidėjęs kartu su nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo procesu 1990 m. ir trukęs iki sovietinės kariuomenės išvedimo 1993 m. rugpjūčio 31 d.

- Antrasis – Lietuvos kariuomenės formavimosi ir pasirengimo narystei NATO etapas, prasidėjęs išvedus iš Lietuvos svetimą karinę pajėgą, t. y. 1993 m. pab.–1994 m. pr., kai Lietuva kartu su kitomis Baltijos valstybėmis pareiškė norą prisijungti prie Šiaurės Atlanto gynybos aljanso. Šis periodas baigėsi 2004 m. kovo 29 d., t. y. tada, kai Vašingtone, deponavus Šiaurės Atlanto sutarties ratifikavimo raštus, Lietuva, Bulgarija, Estija, Latvija, Slovakija, Slovėnija ir Rumunija tapo visateisėmis NATO narėmis.

- Trečiasis – dabartinis Lietuvos kariuomenės raidos etapas, susijęs su Lietuvos dalyvavimu NATO partnerystės programoje, t. y. jis prasidėjo, kai Lietuvos kariuomenė tapo atsakinga tiek už šalies gynybą, tiek už euroatlantinės erdvės saugumą ir stabilumą⁷.

⁷ Lietuvos Respublikos karinė strategija. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2016 m. kovo 17 d. įsakymas Nr. V-252, I sk., 2 p.

Straipsnyje nagrinėjamas antrasis Lietuvos kariuomenės raidos etapas, t. y. laikotarpis nuo 1994 m. pr. iki 2004 m. pr. Šiuo laikotarpiu Lietuvos krašto apsaugos sistema turėjo ne tik toliau formuotis, vystyti ir stiprinti atkurtos Lietuvos Respublikos kariuomenės kovinius pajėgumus, bet ir tuo pat metu rengti šalies kariuomenę narystei NATO. Šis periodas – kone pats sudėtingiausias ir prieštaringiausias šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės raidos etapas, kadangi tuo pat metu faktiškai vyko du procesai: nacionalinių karinių pajėgų tolesnio formavimo ir kartu jų transformavimo procesas, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos siekį įstoti į Šiaurės Atlanto aljansą. Sudėtingumą lėmė tai, kad abiem procesams įgyvendinti reikėjo didelių materialinių, finansinių ir žmogiškųjų resursų, kurių labai stokojo jauna Lietuvos valstybė, o kartu ir ką tik susikūrusi jos kariuomenė. Kita vertus, nacionalinės kariuomenės paradigma, grindžiama atkurtos valstybės ir jos nepriklausomybės gynimo idėja, gerokai skyrėsi nuo NATO karinių pajėgų paradigmos tiek grėsmių vertinimu ir kariuomenės misijos samprata, tiek kariuomenės struktūros, personalo kompetencijų klausimu, tiek daugeliu kitų kriterijų. Siekis įgyvendinti abu šiuos tikslus, t. y. sukurti stiprias nacionalines karines pajėgas ir kartu parengti jas tarptautinėms misijoms, buvo didžiulis iššūkis Lietuvai, jos krašto apsaugos sistemai ir Lietuvos kariuomenei. Šiuo laikotarpiu vyko labai daug ir gana staigių pokyčių, kurie priklausė nuo įvairių aplinkybių – ir tarptautinių, ir vidaus (šalies situacijos). Šie pokyčiai kėlė daug diskusijų tiek Lietuvos kariuomenėje, tiek visuomenėje, kai kurios jų tebesitęsia ir šiandien. Karybos specialistai, istorikai, politologai ir kiti ekspertai skirtingai vertina mūsų šalies karinių pajėgų transformacijas, vykusias XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje. Todėl straipsnio tikslas – pabandyti išnagrinėti pokyčius, vykčius šiuo laikotarpiu Lietuvos kariuomenėje, siekiant išsiaiškinti jų priežastis ir padarinius tiek Lietuvos nacionalinio saugumo politikos, tiek NATO gynybos strategijos kontekste.

1. VAKARŲ KARINIŲ PAJĖGŲ TRANSFORMACIJOS XX A. PASKUTINIAME DEŠIMTMETYJE – XXI A. PRADŽIOJE

Atkurtos nepriklausomos Lietuvos Respublikos kariuomenė buvo kuriama ir pradėta formuoti pasibaigus Šaltajam karui ir prasidėjus didelių geopolitinių pokyčių laikotarpiui. Šaltojo karo pabaiga sukėlė ženklas transformacijas ir Vakarų demokratinių valstybių kariuomenėse. Šias transformacijas sukėlė tiek politiniai, tiek ekonominiai, tiek socialiniai pokyčiai pasaulyje. Pokyčiai, prasidėję XX a. paskutiniame dešimtmetyje JAV ir kitų NATO valstybių karinėse pajėgose, paskatino Vakarų sociologus tirti ir analizuoti vykstančius procesus. Mokslininkai padarė išvadą, kad kariuomenės transformacijos yra tiesiogiai susijusios su prasidėjusiu nauju Vakarų valstybių raidos etapu, ir apibūdino tai kaip perėjimą nuo modernios kariuomenės prie postmodernios⁸.

XIX a. pab. susiformavęs ir XX a. pirmoje pusėje dominuojantis modernios kariuomenės modelis buvo susijęs su tautinių valstybių susiformavimu ir iškilimu. Č. C. Moskoso, D. R. Segalo ir J. A. Williamsso nuomone, moderni kariuomenė – tai masinė šauktinių kariuomenė, kuriai vadovauja nedidelė profesionalios karininkijos dalis⁹. Esminė šio laikotarpio grėsmė – grėsmė nacionalinių valstybių nepriklausomybei, todėl pagrindinė ir vienintelė modernios kariuomenės misija buvo savo valstybės (Tėvynės) gynyba. Grėsmės ir misijos pobūdis lėmė kariuomenės sudėtį ir vertybių sistemą, jos organizacinę struktūrą ir santykius su visuomene. Modernią kariuomenę sudarė vyriškosios lyties atstovai, todėl ji buvo labai vyriška tiek savo išvaizda, tiek etosu. Moderni kariuomenė buvo uždara elitinė visuomenės dalis, todėl labai skyrėsi nuo civilių tiek savo organizacine struktūra, tiek elgesio kultūra, tiek tradicijomis. Pasak Arnoldo Wolferso, po Antrojo pasaulinio karo iškilus branduolinio karo grėsmei, nacionalinio saugumo politika visų pirma buvo siejama su valstybės saugumo užtikrinimu ir demokratinių vertybių gynimu¹⁰.

⁸ C. C. Moskoso, J. A. Williams, D. R. Segal, *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*. Oxford University Press, 2000, p. 1–28.

⁹ Ten pat.

¹⁰ A. Wolfers, 'National Security' as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, 67, No. 4., 1952, p. 481–502, <https://www.jstor.org/stable/2145138?seq=1>.

Iš esmės nacionalinio saugumo užtikrinimas buvo jos teritorinio vientisumo ir nepriklausomybės saugojimas nuo išorinių karinių grėsmių visomis valstybės galiomis, tarp jų – ir karine¹¹. Būtent todėl Šaltojo karo metu demokratinės valstybės interesų gynimas ir saugumo užtikrinimas buvo iš esmės susiję tik su užsienio politika, tarptautiniais santykiais ir karinių pajėgų stiprinimu. Tad šiuo laikotarpiu karinės pajėgos vaidino labai svarbų vaidmenį kiekvienos valstybės gyvenime. Anot Dawido A. Baldvino, jei koks nors „klausimas buvo susijęs su karine galia, tai buvo laikoma saugumo problema; ir jei karinė galia nebuvo aktuali, šis klausimas buvo priskirtas žemos politikos kategorijai“¹².

Žlugus Sovietų Sąjungai, Varšuvos paktui, žlugo ir bipolinė pasaulio sankloda, susiformavusi po Antrojo pasaulinio karo, ir prasidėjo didelių politinių, ekonominių ir socialinių transformacijų laikotarpis. Tyrėjų nuomone, po Šaltojo karo Vakarų visuomenė perėjo į naują savo raidos laikotarpį – posmodernią erą¹³. Pasikeitusi geopolitinė situacija pakeitė grėsmių Vakarų demokratiškos valstybių nacionaliniam saugumui pobūdį, o kartu ir tradicinę nacionalinę saugumo koncepciją. Kaip teigia Arnoldas Wolfersas, nacionalinio saugumo klausimai „visada yra vertybinių prioritetų klausimai“¹⁴. Tradiciškai nacionalinio saugumo koncepcija buvo orientuota į tokias prioritetines vertybes kaip valstybės politinė nepriklausomybė ir teritorinis vientisumas, tačiau, kaip teigia Dawidas R. Baldwinas, „asmenys, valstybės ir kiti socialiniai veikėjai turi daug vertybių“, tokių kaip, pavyzdžiui, fizinis saugumas, ekonominė ir psichologinė gerovė, ir pan.¹⁵ XX a. 9-ojo dešimtmečio pradžioje kai kurie Vakarų mokslininkai, pavyzdžiui, Frensis Fukuyama, buvo įsitikinę, kad Šaltojo karo pabaiga reiškia ideologinių konfrontacijų, pasaulinių revoliucijų ir karų šimtmečio pabaigą¹⁶. Akivaizdu, kad tuomet karas kaip grėsmė de-

¹¹ W. Lippman, *U. S. foreign Policy: Shield of the republic*, Boston, 1943, p. 47–51, <https://ia801600.us.archive.org/7/items/in.ernet.dli.2015.74564/2015.74564.U-S-Foreign-Policy-Shield-Of-The-Republic.pdf> (žr. 2020-12-03).

¹² D. A. Baldwin, The concept of Security, *Review of International Studies*, 1997, 23, p. 9.

¹³ C. Coker, Post-Modernity and the End of the Cold War: Has War Been Disinvented?, *Review of International Studies*, Vol. 18, No. 3 (Jul., 1992), pp. 189–198.

¹⁴ A. Wolfers, National Security' as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, 67, No. 4., 1952, p. 485, <https://www.jstor.org/stable/2145138?seq=1>.

¹⁵ D. A. Baldwin, The concept of Security, *Review of International Studies*, 1997, p. 23.

¹⁶ F. Fukuyama, *The end of history and the last man*, New York, 1992.

mokratinių valstybių saugumui Vakaruose tapo nebe tokia aktuali, kaip vidinės grėsmės nacionaliniam saugumui, tokios kaip korupcija, nusi-
kalstamumas, socialinė atskirtis, socialinė deviacija, demokrati-
nių laisvių, piliečių teisių pažeidimai ir t. t. Kiekvienos valstybės nacionalinio
saugumo politikos kryptį diktuoja visuomenės vertybių sistemos prio-
ritetai, o pasibaigus Šaltajam karui prioritetinėmis vertybėmis tapo vi-
suomenės ekonominė gerovė, socialinis teisingumas, žmogaus laisvės ir
pan. Todėl Vakarų demokratinėse šalyse nacionalinio saugumo politikos
formuotojų dėmesys dažniau krypo į valstybės vidaus reikalus, o ne į išo-
rės pavojus, ir gynybiniai valstybės interesai tapo nebe tokie aktualūs. Be
to, šiuo laikotarpiu labai pasikeitė ir karinių grėsmių pobūdis: pačiomis
aktualiausiomis tapo regioninės grėsmės ir prasidėję regioniniai kariniai
konfliktai Balkanuose, Azijos ir Afrikos žemynuose.

Pasikeitusi saugumo situacija padarė tiesioginę įtaką ir NATO, taip
pat kitų Vakarų demokrati-
nių valstybių kariuomenėms, pakoregavusi ir
demokratinės kariuomenės misiją, o kartu ir jos struktūrą bei personalo
sudėtį. Kadangi postmodernios kariuomenės misija tapo daugiafunkcė,
t. y. ji turėjo vykdyti ne tik nacionalinius, bet ir tarptautinius išpareigo-
jimus, nacionalinė kariuomenė tapo mažiau susijusi su tautine valstybe.
Be to, ginkluotųjų pajėgų pareiga tapo ne tik vykdyti karines operaci-
jas, bet ir atlikti kitas funkcijas, būtinas visuomenės saugumui užtikrinti
ties savo šalyje, tiek ir už jos ribų (t. y. palaikyti taiką įvairiuose pasaulio
regionuose, teikti humanitrinę pagalbą, kovoti su teroristais, narkotikų
prekeiviais ir pan.). Šioms naujoms, netradicinėms kariuomenės funk-
cijoms atlikti reikėjo mobilių, gerai parengtų ir techniškai aprūpintų
karinių vienetų. Todėl kariuomenės struktūra ir jos personalo sudėtis
smarkiai pasikeitė: ji tapo mažesnė (sumažintas karių skaičius), daugel-
lyje demokrati-
nių valstybių kariuomenėse atsisakyta šauktnių ir pereita
prie profesionaliosios karo tarnybos karių, kariuomenėje pradėjo daugėti
samdomų civilių darbuotojų.

Kadangi daugeliui politikų atrodė, kad pasibaigus Šaltajam karui
tarptautinių santykių įtampa atslūgo ir išorinės grėsmės nacionaliniam
saugumui sumenko, Vakarų valstybių politikų dėmesys gynybiniam sek-
toriui ir kariuomenei sumažėjo. Tai savo ruožtu padarė įtaką ir kariuo-
menės finansavimui, jos struktūrai, karinių vienetų ir karinio personalo
skaičiui ir t. t. Pavyzdžiui, kaip teigė JAV gynybos sekretorius Williamas

Perry, JAV gynybos sistemos finansavimas 1986–1996 m. buvo sumažintas 40 proc. ir dėl to 33 proc. sumažėjo ginkluotųjų pajėgų karių ir 15 proc. karinių bazių skaičius, palyginti su iki tol veikusiu šalies teritorijoje karių ir bazių skaičiumi¹⁷.

Nors pasaulyje sumažėjo branduolinio konflikto pavojus, dėl to nesumažėjo karinių konfliktų. Kariniai konfliktai tapo gana įprastu būdu spręsti nacionalinius, etninius, religinius, politinius, teritorinius ir kitus tarpusavio nesutarimus, ypač tarp jaunų, ką tik susikūrusių, valstybių arba tų valstybių viduje. Kariniai konfliktai įgavo naujas formas: buvo fiksuojami pasienio konfliktai, karinės akcijos (veiksmai), kariniai incidentai ir vidaus kariniai susirėmimai, todėl dažnai vykstant kariniams veiksams valstybėje net nebebuvo skelbiama karinė padėtis. Pakitus karinių konfliktų pobūdžiui ir formai, juose pradėjo dalyvauti labai įvairios ginkluotos grupuotės: pasienio pajėgų formuotės, taktiniai ar operaciniai taktiniai ginkluotųjų pajėgų daliniai, junginiai arba nereguliariosios (sukarintos) karinės pajėgos¹⁸. Šie pokyčiai darė didelę įtaką karybos raidai: keitėsi ginkluotė, karinė technika, karinių operacijų taktika ir pan.

Pažymėtina, kad karybos raidai didelę įtaką padarė ir pakitęs išorinių grėsmių nacionalinėms valstybėms pobūdis. XX a. paskutiniame dešimtmetyje ir XX a. pradžioje išorinės grėsmės tapo asimetrinės, o tai labai keitė NATO gynybinę strategiją ir taktiką. Iš esmės po 2001 m. rugsėjo 11-osios JAV ir NATO narių karinės pajėgos buvo vystomos orientuojantis į kovą su terorizmu.

Taigi, pasikeitusi sugumo situacija, pakitęs karinių konfliktų pobūdis ir sparti technologijų, besiskverbiančių į karybą, raida keitė NATO karinę paradigmą. Šios paradigmos pagrindu buvo kuriamas naujas post-modernios kariuomenės modelis, kuris reikalavo mažesnių, mobilių karinių vienetų, sudarytų iš gerai parengtų ir šiuolaikine ginkluote bei technika aprūpintų profesinės karo tarnybos karių, galinčių vyksti į

¹⁷ New Leadership, New Horizons. Remarks of Deputy Secretary of Defence William Perry to the Association of Old Crows, Washington, oct. 12, 1993, *Defence Issues*, Vol. 8, No 62, https://books.google.lt/books?id=ww8Mk-xW4AkC&pg=RA28-PA3&lpg=RA28-PA3&dq=military+buggeting+in+80-ies-90-ies&source=bl&ots=tYjjv9VJk&sig=ACfU3U1EQJ4bOGxFXXXJPaJJ7f8MyChFjA&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKewjWz-P54_boAh-WAxMQBHX-SAWIQ6AEwDHoECAsQPA#v=onepage&q=military%20buggeting%20in%2080-ies-90-ies&f=true (žr. 2020-11-16).

¹⁸ J. Norgėla, *Naujausių laikų kariniai konfliktai. 1945–1991*. Vilnius, 2006, p. 10.

kovinių veiksmų zonas už savo šalies ribų.

Tokia kariuomenės paradigma kartu su įsigalėjusios neoliberalistinės demokratinės valstybės raidos koncepcija keitė kariuomenės ir visuomenės sąveikos pobūdį, taip pat individo ir visuomenės nuostatas karo tarnybos ir kariuomenės atžvilgiu, pasak J. Burk, kaip „perėjimas iš sutelktos visuomenės, kur individas aukojasi valstybės labui, prie industrinės valstybės, kuri egzistuoja tam, kad tenkintų individo poreikius“¹⁹. Be to, pasikeitus kariuomenės struktūrai, keitėsi ir kariuomenės, kaip tradiciškai uždaros organizacijos, kultūra, tradicijos, karių pasaulėžiūra ir net kario išvaizda²⁰.

Susiklosčius tokiai situacijai Vakarų demokratinėse visuomenėse ir kariuomenėse, prasidėjo ir vyko tiek Lietuvos kariuomenės kūrimo, tiek jos pasirengimo narystei Šiaurės Atlanto aljanse procesai.

2. LIETUVOS KARIUOMENĖS RAIDOS BRUOŽAI SIEKIANT NARYSTĖS NATO

Nacionalinės karinės pajėgos buvo pradėtos kurti 1990 m., vos atkūrus Lietuvos valstybingumą, tačiau intensyvus procesas prasidėjo 1991 m. pabaigoje, žlugus kariniam pučui Maskvoje. 1991 m. lapkričio 14 d. Mokokasis junginys buvo performuotas į Greitojo reagavimo motodesantinę brigadą. Taip buvo sukurtas pirmasis reguliarus Lietuvos kariuomenės dalinys, dar iki Rusijos kariuomenės išvedimo 1993 m. rugpjūčio mėn. 31 d. apėmęs visą Lietuvos teritoriją: buvo sukurti 6 batalionai (Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Klaipėdoje, Šauliuose, Tauragėje), 2 kuopos (Alytuje ir Marijampolėje), taip pat inžinierinė ir komendantinės kuopos (visos vėliau virto batalionais), Garbės sargybos orkestras²¹. Pažymėtina, kad dar iki 1993 m. rugpjūčio 31 d. buvo sukurtos ne tik Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgos, bet ir visa Lietuvos krašto apsaugos sistema: jau

¹⁹ J. Burk, *The decline of Mass Armed Forces and compusory military service*, *Defence analysis*, 1992, vol. 8, No. 1, p. 45.

²⁰ C. C. Moskos, J. A. Williams, D. R. Segal, *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*. Oxford University Press, 2000, p. 1–28.

²¹ Č. Jazerskas, Sausumos (Lauko) kariuomenės atkūrimo pradžia, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2005, p. 38–39.

1991 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė Savanoriškosios krašto apsaugos įstatymą, kuriuo remiantis buvo įkurta Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba, 1990 m. spalio mėn. pradėta formuoti Pasienio apsaugos tarnyba, 1992 m. pervardyta į Valstybės sienos apsaugos tarnybą (VSAT), 1992 m. sausio 2 d. atkurta Krašto apsaugos tarnybos Aviacijos tarnyba, o 1992 m. liepos 4 d. – Karinės jūrų pajėgos.

Nuo pat Lietuvos kariuomenės atkūrimo pradžios iškilo nemažai sunkumų, susijusių tiek su sudėtinga šalies socialine ir ekonomine situacija, tiek su pačia šalies gynybos koncepcija. Kaip pažymima, „Lietuva buvo viena iš nedaugelio postsovietinių šalių, kurios neperėmė ir nepaveldėjo okupacinės sovietų kariuomenės karinių vienetų (kaip tai nutiko Ukrainoje, Baltarusijoje ir kitose „respublikose“), ji neturėjo ir savo liaudies armijos (kaip, tarkim, Lenkija, Vengrija ar kt. Varšuvos karinio bloko šalys)“²². Todėl kuriant krašto apsaugos sistemą susidurta ne tik su finansavimo problemomis, bet ir su karo specialistų, karinės technikos, ginkluotės, modernios infrastruktūros trūkumu.

Kita vertus, pažymėtina, kad Lietuvos kariuomenė buvo kuriama ir plėtojama atsižvelgiant į šalies gynybos koncepciją, kuri tuo metu buvo paremta teritorinės gynybos principu. Ko gero, visą pirmąjį dešimtmetį buvo svarstomi įvairūs teritorinės gynybos modeliai, teritorinės gynybos principai ir taktika, užsienio šalių patirtis ir Lietuvos teritorinės gynybos organizavimo problemos, tačiau visi Lietuvos karybos specialistai sutarė dėl to, kad, siekiant organizuoti efektyvią šalies gynybą, reikia turėti labai gerai parengtą, didelę kariuomenę, apimančią visą Lietuvos teritoriją, kartu su mobiliais kariniais vienetais, pasirengusiais atlikti specialiąsias operacijas, atakuojant priešą²³. Tuo tikslu buvo siekiama ne tik formuoti reguliariųjų karinių pajėgų vienetus, bet ir plėtoti Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos (SKAT) pajėgas. Mjr. Gintautas Zenkevičius siūlė suformuoti Lietuvos karines pajėgas, kurias sudarytų iki 60–70 tūkst. karių turintys batalionai ir aprūpinimo padaliniai²⁴. Plk. Jono Gečo nuomone,

²² V. Jokubauskas, Teritorinė gynyba ir partizaninis pasipriešinimas (Lietuvos patirtis), *Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2017–2018*, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, t. 16, p. 330.

²³ *Konferencija „Teritorinė gynyba“*, Vilnius, 2001.

²⁴ G. Zenkevičius, Teritorinės gynybos koncepcija, *Konferencija „Teritorinė gynyba“*, Vilnius, 2001, p. 55.

Lietuvos karines pajėgas turėtų sudaryti gerai aprūpinta profesionali kariuomenė (5–10 tūkst. karių) ir nacionalinė gvardija (20–30 tūkst. savanorių), o kariuomenės pagrindą – Sausumos pajėgos (LK SP), kurios organizuotų šalies gynybą, o esant būtinybei – ir partizaninį karą. Šių pajėgų stuburas turėtų būti „Geležinio Vilko“ brigada (3–5 tūkst. karių, 8 batalionai), o visa Lietuvos teritorija – suskirstyta į 3 apygardas²⁵.

Nors nepriklausomos Lietuvos pirmąjį dešimtmetį labai karštai diskutuota teritorinės gynybos organizavimo klausimais, buvo svarstomos ir kitos šalies saugumo užtikrinimo alternatyvos: šalies neutralumo politika, demilitarizavimas, jungimasis į kelių mažų valstybių aljansą, dvišalio aljanso su viena iš didžiųjų valstybių sudarymas ir narystė daugiašaliame kolektyviniame aljanse²⁶. Todėl iki pat 1994 m. pradžios Lietuva nebuvo oficialiai pareiškusi noro įstoti į NATO, nors pirmieji Lietuvos ir NATO ryšiai užsimezgė dar 1991 m. gruodį, kai Lietuva kartu su kitomis Vidurio Europos valstybėmis buvo pakviesta įkurti Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybą (NACC), kurios tikslas buvo Rytų ir Vakarų blokų pasitikėjimo ir bendradarbiavimo stiprinimas²⁷. Vis dėlto, šalies politikų nuomone, daugiausia privalumų užtikrinant šalies saugumą žadėjo Lietuvos narystė NATO, todėl 1993 m. lapkričio 29 d. Lietuvos Respublikos Seimo opozicijos partijos išleido memorandumą dėl pamatinių Lietuvos nacionalinės užsienio politikos principų, kuriame buvo pareikštas įsitikinimas, kad atėjo laikas pateikti prašymą dėl Lietuvos narystės NATO²⁸. 1994 m. sausio 4 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas Algirdas Brazauskas nusiuntė laišką NATO generaliniam sekretoriui Manfredui Viorneriui (Manfred Wörner) su oficialiu prašymu priimti Lietuvą į NATO, kuriame jo išdėstyta pozicija dėl sprendimo tapti Aljanso nare buvo pagrįsta visų parlamentinių partijų atstovų pasi-

²⁵ B. Čebatorius, Savanorių vardas įpareigoja, *Karys*, 1992, Nr. 10, p. 2.

²⁶ G. Surgailis, Krašto apsaugos atkūrimas ir pirmieji jos veiklos metai, *Kardas*, 1995, Nr. 7–8, p. 22.

²⁷ *Krašto apsauga*. Krašto apsaugos ministerijos informacinis leidinys. 2002-04-04, Nr. 7 (10), p. 5.

²⁸ Lietuvos Respublikos Prezidentui Algirdui Mykolui Brazauskui Lietuvos Respublikos Seimo opozicijos partijos išleido memorandumą dėl pamatinių Lietuvos nacionalinės užsienio politikos principų, http://www.urm.lt/uploads/default/documents/uzienio_politika/NATO/Memorandumas.pdf (žr. 2020-11-02).

rašytu susitarimu²⁹. Todėl Lietuvos Respublikos Vyriausybė nuo 1994 m. pradžios pradėjo nuosekliai laikytis integracijos į NATO politikos, o Lietuvos kariuomenė – rengtis narystei Aljanse, siekdama pertvarkyti savo struktūrą ir karinius pajėgumus pagal NATO standartus. Taigi, jau nuo 1994 m. kartu su Lietuvos kariuomenės kūrimo ir plėtojimo procesu prasidėjo ir jos transformacijos procesas, siekiant integruoti mūsų šalies gynybinius pajėgumus į Šiaurės Atlanto aljansą. Pertvarkant Lietuvos kariuomenę pagal NATO standartus, keitėsi šalies gynybos koncepcija, kariuomenės misijos samprata, jos struktūra ir organizavimo principai.

Transformacijos procesai prasidėjo jau nuo pat 1994 m. pradžios: sausio 27 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas Algirdas Brazauskas pasirašė NATO inicijuotą *Partnerystės taikos labui* (PTL) dokumentą, ir Lietuva pirmoji prisijungė prie PTL iniciatyvos, kuri suteikė jos kariuomenei galimybę dalyvauti tarptautiniuose mokymuose ir pratybose, plėsti ryšius su Aljansu ir jo narėmis, o lapkričio mėn. buvo pasirašyta pirmoji Lietuvos ir NATO Individualios partnerystės programa³⁰. Kaip politinis ir praktinis partnerystės įsipareigojimas 1994 m., padedant Danijai, Švedijai, Norvegijai ir kitoms šalims, buvo įsteigtas Lietuvos, Latvijos ir Estijos batalionas BALTBAT. Jis labai daug prisidėjo prie visų trijų Baltijos šalių, tarp jų – ir Lietuvos, gynybinių pajėgumų vystymo pagal Šiaurės Atlanto gynybinio aljanso standartus³¹. Taip pačiais 1994 m. buvo pakoreguota Lietuvos kariuomenės struktūra, atsižvelgiant į Lietuvos pajėgumus ir NATO reikalavimus – dėl geresnio karinio dalinio valdymo „Geležinio Vilko“ brigada buvo sumažinta nuo 8 iki 6 batalionų³².

Intensyvesnė Lietuvos kariuomenės pertvarka prasidėjo 1997 m. Ją paskatino keli veiksniai. Visų pirma, dar 1996 m. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymą, kuriame buvo įteisinti konceptualūs valstybės nacionalinio saugumo politikos pagrindai ir svarbiausios gynybos nuostatos, numatančios tiek teritorinės, tiek kolektyvinės gynybos principų derinimą organizuojant ir tobulinant

²⁹ Ten pat, p. 18.

³⁰ Ten pat.

³¹ R. Sapronas, BALTBAT and development of Baltic Defence Forces, *Baltic Defence Review*, 1999, No. 2, p. 55–70.

³² V. Voveris, Mažinti kariuomenės mes neįgalioji, *Karys*, 1995, Nr. 7, p. 9.

šalies gynybą³³. Šis įstatymas buvo pirmasis teisės aktas, kuriame apibrėžta mūsų šalies gynybos koncepcija ir jos integracijos į NATO strategija. Kadangi tuo metu Lietuva neturėjo patvirtintos karinės strategijos, šis įstatymas buvo vienintelis strateginis dokumentas, kuriuo galėjo vadovautis Lietuvos kariuomenė, vystydama savo pajėgumus ir vykdydama pertvarką, susijusią su siekiu tapti NATO nare. Kita vertus, buvo gerokai padidintas krašto apsaugos sistemos finansavimas – Lietuvos Respublikos Seimas 1998 m. patvirtino valstybės biudžeto asignavimus krašto apsaugai, kuriuos sudarė 1,3 proc. BVP³⁴. Tai buvo proveržis nustatant Lietuvos gynybos sistemos finansavimą, kadangi 1993–1997 m. jai buvo skiriama nuo 0,48 iki 0,8 proc. BVP³⁵. Šis Seimo sprendimas sudarė daug geresnes sąlygas Lietuvos kariuomenės modernizavimui ir plėtrai.

Tačiau, kaip pažymėjo Česlovas Stankevičius (krašto apsaugos ministras 1996–2000 m.), „nors pasirengimas NATO narystei buvo Lietuvos prioritetas, tuo metu aiškios narystės perspektyvos – jos garantijų Lietuvai Aljansas suteikti negalėjo. Todėl tuo laikotarpiu Lietuvos karinės gynybos agesijos atveju strategija buvo grindžiama savomis jėgomis ir nacionalinių išteklių mobilizavimu“³⁶. Todėl, nepaisant šalies gynybos politikos prioritetų, orientuotų į narystę Šiaurės Atlanto aljanse, Lietuvos karinių pajėgų struktūra ir toliau buvo pritaikyta vykdyti mobilios teritorinės manevrinės gynybos veiksmus valstybės teritorijoje. Tai rodo ir 1998 m. parengtas ilgalaikis Lietuvos krašto apsaugos sistemos vystymo planas, kuriame buvo numatyta per ateinančius 10 metų sukurti gausias Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgas (LK SP), kurias sudarytų 23 tūkst. profesinės karo tarnybos (PKT) ir privalomosios pradinės karo tarnybos (PPKT) karių. Atsižvelgiant į šį planą reguliariosios kariuomenės pajėgos turėjo būti papildytos gausiomis Krašto apsaugos savanorių pajėgomis (KASP). Taip pat buvo numatyta sukurti 3 brigadų – apygardų SP struktūrą, apimančią ir KASP vienetus, 1–2 greitojo reagavimo briga-

³³ LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, 1996-12-19, Nr.VIII-49, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.34169/asr> (žr. 2020-12-12).

³⁴ J. Kronkaitis, Pagrindiniai Lietuvos kariuomenės kūrimo principai, užtikrinę integraciją į NATO, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2005, p. 65.

³⁵ Atkurta krašto apsaugos sistemai 20 metų, *Krašto apsauga*, 2010, Nr. 8 (183), p. 16.

³⁶ Č. V. Stankevičius, Krašto sistemos modernizacija ir plėtra 1997–2000 metais, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2005, p. 54.

das, logistikos brigadą³⁷.

1998 m. strateginiame plane buvo numatytos ir pagrindinės karinės reformos kryptys, orientuotos į NATO partnerystės perspektyvą, t. y. įsipareigota tobulinti profesionalių karių rengimą pagal Vakarų šalių metodiką, gerinti kariuomenės infrastruktūrą ir spartinti atitinkamos ginkluotės įsigijimo procesą³⁸. Lietuvos kariuomenės reforma siekta transformuoti šalies gynybinius pajėgumus taip, kad jie atitiktų NATO standartus, todėl ypatingas dėmesys buvo skiriamas profesionaliam koviniam karių rengimui, tobulinant ir pertvarkant Lietuvos kariuomenės mokymo ir kovinio karių rengimo sistemą. Krašto apsaugos ministro 1998 m. rugpjūčio 6 d. įsakymu buvo įsteigta Mokymo ir doktrinų valdyba prie KAM, kuri 1999 m. birželio 25 d. buvo pervardyta į Lietuvos kariuomenės Mokymo ir doktrinų valdybą (LKMDV)³⁹.

Lietuvos kariuomenės Mokymo ir doktrinų valdybos įsteigimo tikslas buvo sujungti atskiras kariuomenės mokymo institucijas į vieną profesinės ir privalomosios karo tarnybos karių rengimo ir mokymo sistemą, ją koordinuoti, rengti mokymo programas ir metodikas, suderintas su NATO doktrina⁴⁰. Tais pačiais metais buvo įsteigtas ir Jonušo Radvilos mokomasis pulkas, kuriame mokomi visi privalomosios karo tarnybos atlikti pašaukti naujokai, juos rengiant tarnybai Lietuvos kariuomenės koviniuose ir paramos daliniuose⁴¹. 2000 m. iš esmės buvo reformuota Lietuvos karo akademija, vienintelė Lietuvos aukštojo mokslo institucija, rengianti Lietuvos kariuomenei karininkus, patobulinta Lietuvos kariuomenės puskarininkių rengimo sistema.

1998 m. galutinai apsispręsta dėl Lietuvos kariuomenės struktūros ir

³⁷ K. Jonušas, Startuoja Vakarų brigada, *Karys*, 1999, Nr. 24, p. 13.

³⁸ J. Kronkaitis, Pagrindiniai Lietuvos kariuomenės kūrimo principai, užtikrinę integraciją į NATO, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2005, p. 66.

³⁹ Mokymo ir doktrinų valdybos įsteigimas ir svarbesnės datos, vadai, <https://kariuomene.lt/mokymo-ir-doktrinu-valdyba/istorija-ir-simbolika/metrastis/23274> (žr. 2021-03-02).

⁴⁰ Č. V. Stankevičius, Krašto apsaugos sistemos modernizacija ir plėtra 1997–2000 metais, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2005, p. 61.

⁴¹ Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomasis pulkas, <https://kariuomene.lt/mokymo-ir-doktrinu-valdyba/padaliniai/didziojo-lietuvos-etmono-jonuso-radvilos-mokomasis-pulkas/23269> (žr. 2021-04-10).

jį įteisinta Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme⁴². Šiame įstatyme nurodyta, kad Lietuvos kariuomenę sudaro reguliariosios pajėgos, savanorių pajėgos ir aktyvusis rezervas. Be to, numatyta, kad reguliariosios pajėgos susideda iš Sausumos pajėgų, Karinių oro pajėgų ir Karinių jūrų pajėgų, standartizuota Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų bataliono (MoPbT) struktūra, t. y. nustatyta, kad jį sudaro štabas, 3 pėstininkų, sunkiosios ginkluotės ir štabo kuopos, bataliono įgula, bataliono pėstininkų kuopą – 3 pėstininkų būriai ir 1 ugnies būrys, sunkiosios ginkluotės kuopą – minosvaidžių, oro ir prieštankinės gynybos būriai, štabo kuopą – žvalgybos, inžinerijos ir ryšių būriai. Iš viso batalione buvo numatyta 712 karių etatų⁴³. Vadovaujantis NATO šalių patirtimi buvo vykdoma karinio vadovavimo, kontrolės ir ryšių sistemos pertvarka, 1998–2000 m. įvairioms Lietuvos kariuomenės veiklos sritims reglamentuoti diegiami NATO standartai (STANAG⁴⁴)⁴⁵.

1998 m. ilgalaikis KAS vystymo planas buvo pakoreguotas, 2000 m. patvirtinus Lietuvos karinės gynybos strategiją, kurioje buvo numatyta ir toliau plėtoti Lietuvos karinius pajėgumus, didinant kovinių vienetų skaičių, tobulinant karių rengimą, gerinant vadovavimą ir jos padalinių sąveiką⁴⁶. Šioje strategijoje buvo nurodyta, kad Lietuvos gynybos branduolys yra Sausumos pajėgos, kurių gynybinius pajėgumus sudarys 4 kovinės brigados, iš kurių viena bus parengta kaip greitojo reagavimo ir viena kaip logistikos brigada, o kiekvieną brigadą – 3 motorizuotieji arba mechanizuotieji batalionai ir nustatytas skaičius paramos vienetų. Karinio konflikto atveju SP turėtų paremti rezervo kariai (jų turėtų būti parengta iki 100 tūkst.), pasienio apsaugos ir policijos pajėgos, Logistikos brigadą – sudaryti transporto, tiekimo, remonto ir medicinos batalionai.

Kaip teigia Vaidotas Urbelis, šie Lietuvos valstybės gynybiniai pla-

⁴² Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas. 1998-05-05, Nr. VIII-723, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.56646/JtUsMmJqUL>.

⁴³ Pertvarka Lietuvos kariuomenėje. *Karys*, 1998, Nr. 7, p. 5.

⁴⁴ STANAG yra norminis dokumentas, kuriame užfiksuotas NATO valstybių narių susitarimas, ratifikuotas nacionaliniu lygiu, kuris apibrėžia Aljanso valstybių narių bendrų karinių techninių procedūrų ar įrangos procesus, procedūras, terminus ir sąlygas.

⁴⁵ Č. V. Stankevičius, Krašto sistemos modernizacija ir plėtra 1997–2000 metais, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2005, p. 58–59.

⁴⁶ Lietuvos karinės gynybos strategija. Vilnius, 2000, p. 20.

nai rėmėsi potencialaus priešo atgrasymo strategija, kuri orientavosi į nacionalinius gynybinius pajėgumus⁴⁷. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad 2000 m. Lietuvos karinės gynybos strategijoje buvo numatyta iki 2002 m. sukurti 800 karių batalioną, atitinkantį NATO standartus, t. y. galintį dalyvauti misijose už Lietuvos ribų, o iki 2006 m. – parengti pagal analogiškus standartus „Geležinio Vilko“ 4 tūkst. karių nuolatinės parengties brigadą (NPB). Todėl lyginant 1998 m. KAS strateginį plėtros planą su 2000 m. Lietuvos karinės gynybos strategija pastebima skirtumų: Strateginis plėtros planas buvo orientuotas į manevrinės teritorinės gynybos koncepciją, o Karinės gynybos strategijoje numatyti KAS ir kariuomenės plėtros tikslai grindžiami ne tik teritorinės, bet ir kolektyvinės gynybos principais. Tai rodo ir Krašto apsaugos sistemos 2002–2005 m. plėtros gairės, kuriose pabrėžiama, kad „Krašto apsaugos ministerija, atsižvelgdama į Lietuvos geopolitinės aplinkos pasikeitimus, paspartėjusį integracijos į NATO procesą, valstybės ekonominę galią bei gyventojų skaičių, siekia sukurti nedideles, tačiau profesionaliai parengtas, mobilias, efektyvias pajėgas, gebančias užtikrinti šalies gynybą ir veikti kartu su NATO pajėgomis“⁴⁸.

Pažymėtina, kad, nepaisant dominuojančios teritorinės gynybos koncepcijos, nuo pat 1994 m. pradžios Lietuvos kariuomenės struktūra, jos gynybiniai pajėgumai buvo nuolat vystomi, pertvarkomi ir tobulinami, orientuojantis į siekiamą partnerystę Šiaurės Atlanto aljanse, t. y. taip, kad Lietuvos kariniai struktūriniai vienetai galėtų sąveikauti su NATO pajėgomis pagal šios organizacijos veiklos procedūras ir doktrinos standartus. Todėl dar 1995 m. sausio 31 d. Lietuva prisijungė prie PTL programos Gynybos planavimo ir peržiūros proceso, kuris reglamentavo informacijos teikimą Aljansui apie Lietuvos karines pajėgas, mokymo centrus, pastangas siekiant suderinamumo su NATO pajėgomis. Pagal standartinę NATO štabų struktūrą J1-J6 buvo pertvarkytas Gynybos štabas, parengtas NATO terminų žodynas lietuvių ir pagrindinėmis NATO kalbomis, siekiant suvienodinti NATO sąvokų ir komandų sampratas.

⁴⁷ V. Urbelis. Lietuvos atgrasinimo strategija, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*. Vilnius, 2015, p. 245–271.

⁴⁸ Dėl Krašto apsaugos sistemos 2002–2005 m. plėtros gairių. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2001 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. 1541, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.155078?jfwid=-1c2dtehoxv> (žr. 2021-02-15).

Pasinaudojusi NATO šalių patirtimi, Lietuva įdiegė planavimo, programų ir biudžeto sistemą PPBS⁴⁹. Šios ir daugelis kitų šalies gynybos valdymo procesų tobulinimo priemonių buvo skirtos šalies kariuomenės modernizavimui pagal NATO vadovavimo, veiklos ir karinių operacijų organizavimo standartus.

Kita vertus, Lietuvos kariuomenė vis aktyviau dalyvavo įvairiuose tarptautiniuose projektuose, bendradarbiaudama su tarptautinėmis organizacijomis (NATO, Europos Sąjunga, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija, Jungtinių Tautų organizacija) ir dvišaliuose bei daugiašaliuose projektuose⁵⁰ (žr. 1 lentelę). Taip buvo tiek kaupiama mūsų karinių pajėgų, tiek perimama užsienio šalių kariuomenių praktinė patirtis. Lietuvos kariai pasirėngimą tobulino ir kovinę patirtį kaupė dalyvaudami įvairiose tarptautinėse misijose ir operacijose. Pirmą kartą Lietuva tapo taikos palaikymo operacijos dalyve, kai „1994 m. rugpjūčio 22 d. pirmasis Lietuvos taikos palaikymo būrys LITPLA-1“⁵¹, sudarytas iš 32 karių, vadovaujamų kpt. Artūro Chrapko, išskrido Kroatiją⁵². Nuo 1996 m. mūsų šalis pradėjo reguliariai dalyvauti NATO vadovaujamos taikos palaikymo, humanitarinėse ir saugumo paramos operacijose (žr. 2 lentelę). Be to, Lietuvos kariai dalyvavo JAV vadovaujamos karinėse operacijose „Enduring Freedom“⁵³ Afganistane (2002-11-19–2006-12-29) ir Irake (2003-04-13–2003-10-28), Koalicijos vadovaujamoje karinėje operacijoje Irake (2003-06-04–2008-12-16), JT, ES, ESBO ir kitose misijose⁵⁴. Siekdama užsitikrinti narystę NATO, Lietuva turėjo

⁴⁹ Č. V. Stankevičius, Krašto apsaugos sistemos modernizacija ir plėtra 1997–2000 metais, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2005, p. 58–59.

⁵⁰ Baltoji Lietuvos gynybos politikos knyga. Vilnius, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2002, p. 12–21.

⁵¹ LITPLA – santrumpa anglų k. „Lithuanian platoon“ („Lietuvos būrys“).

⁵² Lietuvos kariai jau 25 metus dalyvauja tarptautinėse operacijose, https://kam.lt/lt/naujienos_874/aktualijos_875/lietuvos_kariai_jau_25_metus_dalyvauja_tarptautinese_operacijose (žr. 2021-02-27).

⁵³ „Enduring freedom“ (lietuvių k. „Tvirta laisvė“) – karinė operacija Afganistane, kurią pradėjo JAV ir Didžioji Britanija, siekdamos nuversti Talibano režimą ir susilpninti teroristinės organizacijos „Al Quaeda“ pajėgas. Vėliau prie šios operacijos prisijungė ir NATO pajėgos.

⁵⁴ Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse operacijose nuo 1994-08-22 iki 2016-08-23, <https://www.karys.lt/doclib/y1zrujt2w6zk794cx3nre9ybbgs8rhfc> (žr. 2021-02-27).

įrodyti, kad yra pati pasirengusi prisidėti prie šios organizacijos tikslų įgyvendinimo ir būti patikima partnere⁵⁵.

1 lentelė. **Tarptautiniai bendradarbiavimo projektai, kuriuose 1994–2004 m. dalyvavo Lietuva ***

Bendradarbiavimo projekto pavadinimas	Projekto vykdymo laikotarpis	Bendradarbiavimo projekto pavadinimas
BALTBAT	1994–2003 m.	Bendras Lietuvos, Estijos ir Latvijos vyriausybių projektas, skirtas sukurti jungtinių pajėgų batalionui tarptautinėms operacijoms vykdyti
LITPOLBAT	1997–2007 m.	Lietuvos ir Lenkijos batalionas tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti bei atkurti, sudarytas Lietuvos kariuomenės Birutės motorizuotojo pėstininkų bataliono ir Lenkijos kariuomenės 15-osios mechanizuotosios pėstininkų brigados pagrindu
BALTDEFCOL	nuo 1998 m.	Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos vyriausybės, siekdamos skatinti vyresniųjų štabo karininkų rengimą ir Baltijos šalių bendradarbiavimą gynybos srityje bei tarpusavio supratimą, įkūrė mokymo instituciją – Baltijos gynybos koledžą Tartu mieste (Estija)
BALTRON	nuo 1999 m. (Estija nuo 2015 m. nedalyvauja)	Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos vyriausybės, siekdamos plėtoti Baltijos šalių bendradarbiavimą saugumo ir gynybos srityse ir norėdamos prisidėti prie saugumo ir stabilumo Baltijos jūros regione bei pagerinti Baltijos šalių karinių jūrų pajėgų sąveiką su NATO pajėgomis, įkūrė bendrą reguliarią karinių jūrų pajėgų formuotę – Baltijos jūrų eskadrą
LITART	2000–2005 m.	Danijos kariuomenės parama kuriant Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos batalioną
LITBAT	2001–2002 m.	Danijos kariuomenės parama rengiant Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotąjį pėstininkų batalioną pagal NATO reikalavimus

⁵⁵ T. Urbonas, J. Stanaitis, Lietuvos kariai NATO operacijose, *Taikos sargyboje: Lietuvos kariai tarptautinėse operacijose 1994–2014 m.* Vilnius, Krašto apsaugos ministerija, 2014, p. 31.

Bendradarbiavimo projekto pavadinimas	Projekto vykdymo laikotarpis	Bendradarbiavimo projekto pavadinimas
Švedijos kariuomenės parama Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgoms	2001–2004 m.	Švedija Lietuvai, kaip būsimai NATO narei, neatlygintinai perdavė dviejų pėstininkų batalionų inžinerinės, štabo ir aprūpinimo kuopų ginkluotę ir techniką ir mokė karius ją naudoti

* Lentelė sudaryta pagal pateiktus duomenis interneto svetainėse: https://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas.html (žr. 2020-12-21, 2021-04-23); <https://www.kariuomene.lt/> (žr. 2021-04-23–2021-04-25).

2003 m. rengiantis narystei NATO ir tuo tikslu transformuojant Lietuvos karinius pajėgumus, buvo galutinai apsispręsta pereiti prie kolektyvinės gynybos ir atsisakyta teritorinės gynybos koncepcijos. Tais metais patvirtintose KAS plėtros 2004–2009 m. gairėse buvo numatyta sumažinti Lietuvos kariuomenės struktūrą beveik du kartus, suformuojant vieną greitojo reagavimo brigadą ir ją aprūpinant reikiama ginkluote. Šią brigadą turėjo sudaryti 2 motorizuotieji pėstininkų batalionai (MoPbt), 2 mechanizuotieji pėstininkų batalionai (MePbt), artilerijos batalionas, štabo, ryšių, žvalgybos, prieštankinė ir oro gynybos kuopos. Pagal šį planą Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgas turėjo sudaryti ši greitojo reagavimo brigada, 3 batalionai (Gedimino štabo, ryšių ir elektroninės žvalgybos bei inžinerijos batalionas) ir 5 KASP rinktinės. Buvo atsisakyta idėjos suformuoti SP iš trijų brigadų, todėl nutarta išformuoti Rytų ir Vakarų brigadas. Buvo per pusę sumažintas teritorinių KASP rinktinių skaičius, o vietoje dviejų aviacijos bazių suformuota viena – Šiauliuose⁵⁶.

⁵⁶ LR KAM. Krašto apsaugos sistemos plėtros gairės 2004–2009. Vilnius, 2003.

2 lentelė. Lietuvos dalyvavimo NATO taikos palaikymo operacijose iki įstojimo į NATO suvestinė*

Operacijos pavadinimas	Šalis	Data	Lietuvos karių skaičius
IFOR „Operation Joint Endeavour“ (NATO taikos palaikymo operacija)	Bosnija	1996-02-19–1996-12-19	175
SFOR (NATO taikos palaikymo operacija)	Bosnija	1996-12-20–2004-11-06	649
KFOR „Joint Guardian“ (NATO taikos palaikymo operacija)	Kosovas	1999-09-18–2009-12-22	313
„Allied Harbour“ (NATO humanitarinė operacija)	Albanijoje	1999-05-02–1999-09-01	10
KFOR/SFOR (NATO taikos palaikymo operacija)	Kosovas	2001-04-04–2003-07-03	98
ISAF (NATO saugumo paramos operacija)	Afganistanas	2003-08-11–2014-12-17	2931 (ir 8 civiliai)

* Lentelė sudaryta pagal pateiktus duomenis interneto svetainėje http://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/tarptautines_operacijos.html (žr. 2021-02-27).

Lietuvos KAS plėtros planų pokyčius lėmė tai, kad 2002 m. lapkričio 21 d. Prahoje vykusiame NATO viršūnių susitikime Lietuva buvo pakviesta prisijungti prie Aljanso. Kai Lietuvos narystė NATO tapo akivaizdi, reikėjo pakoreguoti ir šalies gynybos planus, ir Lietuvos kariuomenės struktūrą bei jos kovinę parengtį: pirmenybė turėjo būti teikiama ne dideliems teritoriniams gynybiniais vienetams, o gerai parengtų, mobilių, modernia technika ir ginkluote aprūpintų karinių pajėgumų, kurie galėtų kartu su NATO pajėgomis vykdyti Lietuvos gynybos ir tarptautinių operacijų užduotis, kūrimei. Tokia kariuomenės struktūra, kokia buvo pateikta pirmajame straipsnio skyriuje, atitiko ir tuomečių grėsmių pobūdį, ir demokratinių šalių kariuomenių misiją, ir NATO karinę doktriną.

Transformuojant Lietuvos kariuomenę pagal NATO standartus, reikėjo ne tik pertvarkyti jos struktūrą, vadovavimo principus, techniką ir ginkluotę, bet ir sukurti tokią komplektavimo ir karinio personalo rengimo sistemą, kuri atitiktų naują kariuomenės misiją. Iš pat pradžių atkuriamos Lietuvos kariuomenės personalo komplektavimo būdas buvo mišrus, t. y. ją sudarė tiek profesionalūs kariai, tiek šaukstiniai. Tačiau nuo 1992

iki 1999 m. profesionalų – profesinės karo tarnybos (PKT) karių skaičius nuolat augo ir stabilizavosi pasiekęs apie 60 proc. visų karių skaičiaus⁵⁷. 2003 m. kovo 17 d. Valstybės gynybos tarybos nutarimu ir Lietuvos kariuomenės planuojamos principinės struktūros įstatymu buvo numatyta, kad profesionalų skaičius 2008 m. pasieks 81 proc. Ši kariuomenės personalo komplektavimo sistemos nuostata buvo pagrįsta tuo, kad buvo stengiamasi racionalizuoti Lietuvos karinių pajėgumų įnašą į NATO kolektyvinės gynybos sistemą ir sukurti mobilias pajėgas, skirtas plataus spektro karinėms operacijoms vykdyti. Nors karybos ekspertai (ats. plk. Jurgis Norgėla) ir krašto apsaugos specialistai (Robertas Šapronas, Tomas Jarmalavičius) rekomendavo mišrią Lietuvos kariuomenės komplektavimo sistemą⁵⁸, politiniai sprendimai buvo kiti. 2008 m. priimtoje Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucijoje buvo pritarta perėjimui prie profesinės ir savanorių karo tarnybos pagrindu organizuojamos kariuomenės⁵⁹.

1994–2004 m. ne tik kariuomenės personalo komplektavimo klausimas sulaukė diskusijų tiek kariuomenėje, tiek akademinėje bendruomenėje ir visuomenėje. Būtina atkreipti dėmesį, kad šis laikotarpis Lietuvos kariuomenės istorijoje buvo labai sudėtingas ir prieštaringas, kadangi per dešimtmetį įvyko labai daug staigių pertvarkų: vos ne kasmet keitėsi gynybos planai, kariuomenės struktūra, vadovavimo principai ir karinio rengimo programos. Tuo metu šios transformacijos kėlė daug diskusijų, kadangi ekspertų nuomonės dažnai skyrėsi ir dėl krašto gynybos koncepcijos, ir dėl kariuomenės struktūros, ir dėl personalo rengimo bei komplektavimo principų. Vienos nuomonės nėra ir šiuo metu. Kai kurie istorikai (J. Vaičenonis, V. Vareikis, V. Jokubauskas, H. Vitkus) šį dešimtmetį vertina kaip Lietuvos kariuomenės klaidų laikotarpį, kadangi ginkluotosios pajėgos buvo transformuojamos atsižvelgiant į grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimus, kurie ne visada buvo tikslūs. Jų nuomone, viena didžiausių klaidų – „netinkamas grėsmių vertinimas Lietuvai tapus

⁵⁷ J. Norgėla, Lietuvos stojimas į NATO ir profesionalioji kariuomenė, *Profesionalioji kariuomenė: Vakarų šalių patirtis ir Lietuvos perspektyvos*. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2005, p. 53.

⁵⁸ *Profesionalioji kariuomenė: Vakarų šalių patirtis ir Lietuvos perspektyvos*. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2005.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucija „Dėl Lietuvos kariuomenės organizavimo principų“, 2008 m. kovo 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.316067?jfwid=i3h7wsk3h> (žr. 2021-03-20).

NATO nare. Tai lėmė pajėgų transformaciją iš teritorinių į ekspedicines, sumažinant pajėgumus. Kita klaida buvo privalomosios karo tarnybos atsisakymas⁶⁰. Karybos specialistai, kaip, pavyzdžiui, ats. plk. J. Norgėla, teigia, jog reforma buvo vykdoma „atsižvelgiant į to meto pagerėjusią tarptautinę padėtį, Lietuvos stojimo į NATO ir ES suteikiamas papildomas saugumo garantijas, ekonomines valstybės galimybes, taip pat tam, kad nauja kariuomenės struktūra ir jos parengimas maksimaliai atitiktų jai skiriamų užduočių pobūdį“⁶¹.

Vertinant Lietuvos karinių pajėgų transformacijas 1994–2004 m., reikėtų atsižvelgti į mūsų valstybės nacionalinio saugumo interesus ir gynybos tikslus. Visų pirma atkurtai Lietuvos valstybei reikėjo sukurti nacionalinę krašto apsaugos sistemą ir nacionalines karines pajėgas, galinčias atgrasyti potencialų agresorių. Kita vertus, buvo siekiama NATO partnerystės, kaip papildomo šalies saugumo garanto. Nacionalinių gynybos pajėgumų kūrimas ir siekis integruotis į kolektyvinio saugumo sistemą – tai du labai sunkūs uždaviniai, kuriems įgyvendinti reikia didelių ekonominių ir žmogiškųjų resursų. Kartu tai du konceptualiai skirtingi uždaviniai: nacionalinių karinių pajėgų kūrimo pagrindas – modernios kariuomenės paradigma, o NATO karinės doktrinos – postmodernios kariuomenės koncepcija. Lietuvos bandymas įgyvendinti šiuos du gyvybiškai svarbius nacionalinio saugumo ir gynybos uždavinius vienu metu neišvengiamai sukėlė daug sumaišties: faktiškai visą dešimtmetį mūsų krašto apsaugos sistemos ir kariuomenės vadovai ieškojo kompromiso tarp dviejų kariuomenės paradigmu – modernios ir postmodernios, – bandydami sukonstruoti savitą šalies gynybos modelį. Galbūt šis ambicingas tikslas ir nebuvo pasiektas per tiriamąjį dešimtmetį, tačiau vertinti šio laikotarpio pasiekimus reikėtų tik teigiamai, kadangi per dešimtmetį buvo pasiektas kitas tikslas – 2004 m. Lietuva tapo NATO nare. Tai buvo didžiulis ir valstybės, ir Lietuvos kariuomenės laimėjimas.

⁶⁰ V. Jokubauskas, J. Vaičėnionis, V. Vareikis, H. Vitkus, *Valia priešintis: paramilitarizmas ir Lietuvos karinio saugumo problemos*, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, Klaipėda, 2015, p. 159–163.

⁶¹ J. Norgėla. Lietuvos stojimas į NATO ir profesionalioji kariuomenė, *Profesionalioji kariuomenė: Vakarų šalių patirtis ir Lietuvos perspektyvos*, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2005.

IŠVADOS

Lietuvos kariuomenės transformacijos rengiantis narystei NATO buvo nulemtos to meto geopolitinės situacijos, kuri keitė grėsmių pobūdį ir Vakarų demokratiškas valstybių kariuomenių paradigmą. Pakitusi demokratinės kariuomenės misija paskatino jos struktūros kaitą. Kartu keitėsi ir kario kompetencijų modelis. Siekdamos tinkamai reaguoti į subnacionalines grėsmes, NATO narės turėjo turėti nedideles, profesionaliai parengtas, šiuolaikiškai apginkluotas ir manevringas karines pajėgas, galinčias vykdyti plataus spektro karines operacijas įvairiose pasaulio dalyse.

1994–2004 m. Lietuvos krašto apsaugos sistema ir Lietuvos kariuomenė siekė užtikrinti mūsų valstybės gynybą, todėl jos vadovybė turėjo įgyvendinti du labai sudėtingus uždavinius – kurti bei plėtoti nacionalines karines pajėgas ir kartu jas rengti narystei NATO. Šie du uždaviniai buvo grindžiami dviem skirtingomis paradigmomis – modernios ir post-modernios kariuomenės. Šių paradigmų prieštaravimas lėmė ir prieštaravimus grėsmių vertinimams, ir nesėkmingus bandymus suderinti teritorinės ir kolektyvinės gynybos koncepcijas, nuolat besikeičiantį požiūrį į karinių pajėgų struktūros principus ir gynybos organizavimo sistemą, personalo komplektavimo ir rengimo problemas.

Vertinant šio laikotarpio Lietuvos krašto apsaugos sistemos ir Lietuvos kariuomenės nuveiktus darbus būtina atsižvelgti į sudėtingą ekonominę šalies situaciją, kuri lėmė jos finansines ir materialinių išteklių problemas. Tai darė didelę įtaką ir kariuomenės struktūrai, jos komplektavimui ir aprūpinimui. Be to, Lietuvos kariuomenė buvo kuriama „nuo nulio“, todėl tuo pat metu pradėtos vykdyti reformos, siekiant integruoti mūsų šalies ginkluotąsias pajėgas į NATO karinius pajėgumus, dėl minėtų priežasčių, taip pat dėl kompetentingo karinio personalo ir patirties trūkumo vyko sunkiai.

Nors nuolat kildavo įvairių sunkumų ir problemų dėl sudėtingos situacijos šalyje ir KAS vykstančių procesų prieštaravimų, Lietuvos kariuomenė per dešimt metų sugebėjo sukurti karinius pajėgumus, kurie atitiko NATO partnerėms keliamus reikalavimus, ir kartu įvykdė jai išskeltą Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo ir gynybos politikos prioritetinę užduotį – Lietuva tapo Šiaurės Atlanto aljanso nare.

ŠALTINIAI

Atkurta krašto apsaugos sistemai 20 metų, *Krašto apsauga*, 2010, Nr. 8 (183), p. 16.

Baltoji Lietuvos gynybos politikos knyga, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, Vilnius, 2002, p. 12–21.

Dėl Krašto apsaugos sistemos 2002–2005 m. plėtros gairių. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2001 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. 1541, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.155078?jfwid=-1c2dtehxov> (žr. 2021-02-15).

Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomasis pulkas, <https://kariuomene.lt/mokymo-ir-doktrinu-valdyba/padaliniai/didziojo-lietuvos-etmono-jonuso-radvilos-mokomasis-pulkas/23269> (žr. 2021-04-10).

Krašto apsauga. Krašto apsaugos ministerijos informacinis leidinys, 2002-04-04, Nr. 7 (10), p. 5.

Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse operacijose nuo 1994-08-22 iki 2016-08-23, <https://www.karys.lt/doclib/y1zrujt2w6zk794cx3nre9ybbgs8rhfc> (žr. 2021-02-27).

Lietuvos kariai jau 25 metus dalyvauja tarptautinėse operacijose, https://kam.lt/lt/naujienos_874/aktualijos_875/lietuvos_kariai_jau_25_metus_dalyvauja_tarptautinese_operacijose (žr. 2021-02-27).

Lietuvos karinės gynybos strategija, Vilnius, 2000, p. 20.

Lietuvos Respublikos karinė strategija. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2016 m. kovo 17 d. įsakymas Nr. V-252, I sk., 2 p.

LR KAM. Krašto apsaugos sistemos plėtros gairės 2004–2009, Vilnius, 2003.

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas. 1998-05-05, Nr. VIII-723, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.56646/JtUsMmJqUL>.

LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, 1996-12-19, Nr. VIII-49, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.34169/asr> (žr. 2020-12-12).

Lietuvos Respublikos Prezidentui Algirdui Mykolui Brazauskui Lietuvos Respublikos Seimo opozicijos partijos išleido memorandumą dėl pamatinių Lietuvos nacionalinės užsienio politikos principų, http://www.urm.lt/uploads/default/documents/uzsienio_politika/NATO/Memorandumas.pdf (žr. 2020-11-02).

Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucija „Dėl Lietuvos kariuomenės organizavimo principų“, 2008 m. kovo 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.316067?jfwid=i3h7wsk3h> (žr. 2021-03-20).

Mokymo ir doktrinų valdybos įsteigimas ir svarbesnės datos, vadai, <https://kariuomene.lt/mokymo-ir-doktrinu-valdyba/istorija-ir-simbolika/metrastis/23274> (žr. 2021-03-02).

U. Naujokaitytė, Krašto apsaugos ministrės R. Juknevičienės metinis pranešimas, *Krašto apsauga*, 2012, Nr. 3, p. 26.

Pertvarka Lietuvos kariuomenėje, *Karys*, 1998, Nr. 7, p. 5.

LITERATŪRA

D. A. Baldwin, The concept of Security, *Review of International Studies*, 1997.

J. Burk, The decline of Mass Armed Forces and compulsory military service, *Defence analysis*, 1992, vol. 8, No. 1.

C. Coker, Post-Modernity and the End of the Cold War: Has War Been Disinvented?, *Review of International Studies*, Vol. 18, No. 3 (Jul., 1992), pp. 189–198.

B. Čebatorius, Savanorių vardas įpareigoja, *Karys*, 1992, Nr. 10, p. 2.

J. Gečas, Lietuvos kariuomenės atkūrimas 1990–1992 metais, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*, Vilnius, 2005, p. 11–22.

Č. Jazerskas, Sausumos (Lauko) kariuomenės atkūrimo pradžia, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2005, p. 38–39.

V. Jokubauskas, Teritorinė gynyba ir partizaninis pasipriešinimas (Lietuvos patirtis), *Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2017–2018*, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, t. 16.

V. Jokubauskas, J. Vaičenonis, V. Vareikis, H. Vitkus, *Valia priešintis: paramilitarizmas ir Lietuvos karinio saugumo problemos*, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, Klaipėda, 2015.

K. Jonušas, Startuoja Vakarų brigada, *Karys*, 1999, Nr. 24, p. 13.

F. Fukuyama, *The end of history and the last man*, New York, 1992.

Konferencija „Teritorinė gynyba“, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos

karo akademija, Vilnius, 2001.

J. Kronkaitis, Pagrindiniai Lietuvos kariuomenės kūrimo principai, užtikrinę integraciją į NATO, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*, Krašto apsaugos ministerija, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2005, p. 66.

W. Lippman, *U. S. foreign Policy: Shield of the republic*, Boston, 1943, p. 47–51, <https://ia801600.us.archive.org/7/items/in.ernet.dli.2015.74564/2015.74564.U-S-Foreign-Policy-Shield-Of-The-Republic.pdf> (žr. 2020-12-03).

C. C. Moskos, J. A. Williams, D. R. Segal, *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*, Oxford University Press, 2000.

New Leadership, New Horizons. Remarks of Deputy Secretary of Defence William Perry to the Association of Old Crows, Washington, oct. 12, 1993, *Defence Issues*, Vol.8, No 62, https://books.google.lt/books?id=ww8Mk-xW4AkC&pg=RA28-PA3&lpg=RA28-PA3&dq=military+buggeting+in+80-ies-90-ies&source=bl&ots=tYjjjv9VJk&sig=ACfU3U1EQj4bOGxFXXXJPajJ7f8MyChFjA&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKewjWz-P54_boAhWAxMQBHX-SAWIQ6AEwDHoECAsQPA#v=onepage&q=military%20buggeting%20in%2080-ies-90-ies&f=true (žr. 2020-11-16).

J. Norgėla, Lietuvos stojimas į NATO ir profesionalioji kariuomenė, *Profesionalioji kariuomenė: Vakarų šalių patirtis ir Lietuvos perspektyvos*, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2005.

J. Norgėla, *Naujausių laikų kariniai konfliktai. 1945–1991*, Vilnius, 2006, p. 10.

J. Novagrockienė, Kariuomenės transformacija XXI amžiuje. Lietuvos atvejis, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2004*, Vilnius, 2005.

Profesionalioji kariuomenė: Vakarų šalių patirtis ir Lietuvos perspektyvos, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2005.

Č. V. Stankevičius, Krašto sistemos modernizacija ir plėtra 1997–2000 metais, *Krašto apsaugai 15 metų. 2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga*. Krašto apsaugos ministerija, Generolo Jono žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2005, p. 58–59.

G. Surgailis, Krašto apsaugos atkūrimas ir pirmieji jos veiklos metai, *Kardas*, 1995, Nr. 7–8, p. 22.

G. Surgailis, *Lietuvos kariuomenė 1918–1998*, Vilnius, 1998.

R. Sapronas, BALTBAT and development of Baltic Defence Forces, *Baltic Defence Review*, 1999, No. 2, p. 55–70.

V. Urbelis, Lietuvos atgrasinimo strategija, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2015, p. 245–271.

T. Urbonas, J. Stanaitis, Lietuvos kariai NATO operacijose, *Taikos sargyboje: Lietuvos kariai tarptautinėse operacijose 1994–2014 m.* Krašto apsaugos ministerija, Vilnius, 2014, p. 31.

V. Voveris, Mažinti kariuomenės mes neigalioti, *Karys*, 1995, Nr. 7, p. 9.

G. Zenkevičius, Teritorinės gynybos koncepcija, *Konferencija „Teritorinė gynyba“*, Vilnius, 2001.

A. Wolfers, National Security' as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, 67, no. 4. 1952. <https://www.jstor.org/stable/2145138?seq=1>. (žr. (2020-11-28)).

Įteikta 2021 m. balandžio 8 d.

THE TRANSFORMATION OF THE LITHUANIAN ARMED FORCES DURING PREPARATIONS FOR NATO MEMBERSHIP (1994-2004)

Prof. dr. Audronė PETRAUSKAITĖ,
General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania

The aim of this article is to research the development of the Lithuanian Armed Forces in the period between 1994 and 2004. During this period the Lithuanian National Defence System and the Lithuanian Armed Forces sought to ensure that full national defence capability was provided and, therefore, had to implement two very complicated tasks: to create and develop the nation's military forces while at the same time preparing them for Nato membership. The requirements of these two tasks were based on two different military paradigms: the modern and the post-modern. Following the end of the Cold War, the nature of national threats changed the paradigm of western armed forces, as well as that of Nato military doctrine. The changed mission envelope for the military forces of the democratic nations also led to changes in Nato's structure and organisation, and in the model being used in terms of professional competencies. In order to respond to sub-national threats, Nato members had to have small, professionally-trained and armed, manoeuvrable military forces which could be capable of conducting a wide range of military operations in various parts of the world. The development of the Lithuanian National Defence system was based on the perception of national threats and the mission which was given to the role of national defence, which required a completely different organisation and structure for the national armed forces, along with different staffing tasks. The contradiction inherent in these paradigms has led both to contradictions in the assessment of threats to national security and unsuccessful attempts to reconcile the principles of territorial and collective defence into a unified concept of state defence. This, in turn, has led to constant transformations in the structure of the Lithuanian Armed Forces and its military organisation and military personnel, as well as in the training for that

personnel. The Lithuanian Armed Forces were being built from a state of *gradula nulla* and, therefore, those reforms which were simultaneously launched to integrate them into Nato's military capabilities were hampered by a lack of competent military personnel and the required levels of experience. Despite the difficulties faced during the ongoing processes, and the contradictions which those processes have generated, the Lithuanian Armed Forces did in fact manage to build up their military capabilities within the space of a decade, ending with the country becoming a member of the North Atlantic Alliance.